

Uchwała z dnia 23 lipca 2008 r., III CZP 74/08

Sędzia SN Jacek Gudowski (przewodniczący)

Sędzia SN Elżbieta Skowrońska-Bocian

Sędzia SN Jan Górowski (sprawozdawca)

Sąd Najwyższy w sprawie z wniosku Barbary S. i Edwarda S. przy uczestnictwie Katarzyny W. i Krzysztofa S. o ustalenie kontaktów z małoletnimi Bartoszem i Magdaleną rodzeństwem S., po rozstrzygnięciu w Izbie Cywilnej na posiedzeniu jawnym w dniu 23 lipca 2008 r. zagadnienia prawnego przedstawionego przez Sąd Okręgowy w Gliwicach postanowieniem z dnia 17 kwietnia 2008 r.:

„Czy sprawa o uregulowanie kontaktów dziadków z wnukami, a także rodziców z dziećmi, jest sprawą o ograniczenie władzy rodzicielskiej w rozumieniu art. 509 k.p.c.?”

podjął uchwałę:

Sprawę o uregulowanie kontaktów dziadków z wnukami sąd pierwszej instancji rozpoznaje w składzie jednego sędziego.

Uzasadnienie

Postanowieniem z dnia 31 lipca 2007 r. Sąd Rejonowy w Gliwicach – rozpoznając sprawę w składzie jednoosobowym – ustalił kontakty wnioskodawców małżonków Barbary i Edwarda S. z małoletnimi wnukami rodzeństwem Bartoszem S. i Magdaleną S., przyznając im prawo zabierania małoletnich z miejsca zamieszkania w określonym czasie o określonej porze.

Przy rozpoznaniu apelacji uczestniczki Katarzyny S. Sąd Okręgowy w Gliwicach przedstawił Sądowi Najwyższemu – na podstawie art. 390 § 1 k.p.c. – przytoczone na wstępie zagadnienie prawne budzące poważne wątpliwości.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Odpowiedź na pytanie, czy sfera osobistej styczności z dzieckiem wchodzi w zakres władzy rodzicielskiej, budzi w judykaturze kontrowersje. W uchwale pełnego składu Izby Cywilnej Sądu Najwyższego z dnia 18 marca 1968 r., III CZP 70/66 (OSNCP 1968, nr 5, poz. 77) wyrażono pogląd, że prawo do utrzymywania kontaktów z dzieckiem nie należy do sprawowania władzy rodzicielskiej, gdyż do zakazania styczności osobistej z dzieckiem, rodzicom pozbawionym władzy rodzicielskiej, konieczne jest orzeczenie sądu wydane na podstawie art. 113 § 1 k.r.o. Pogląd ten został podtrzymany w uchwale Sądu Najwyższego z dnia 14 czerwca 1988 r., III CZP 42/88 (OSNC 1989, nr 10, poz. 156), w której wskazano, że sfera osobistej styczności z dzieckiem pozostaje poza władzą rodzicielską, a więc nie wpływa na jej uszczuplenie, pozbawienie zaś lub ograniczenie kontaktów wymaga odrębnego orzeczenia przez sąd (art. 113 k.r.o.) Rodzicom przysługuje uprawnienie do osobistej styczności z dzieckiem, które jest ich prawem osobistym i niezależnym od władzy rodzicielskiej. W ślad za tym stanowiskiem w dotychczasowej praktyce sprawy o uregulowanie kontaktów rozpoznawane były w składzie jednoosobowym.

Odmienne poglądy zostały wyrażone w uchwale składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 8 marca 2006 r., III CZP 98/05 (OSNC 2006, nr 12, poz. 158), w której stwierdzono, że art. 113 k.r.o. nie wyłącza na podstawie art. 755 § 1 k.p.c. zabezpieczenia zakazującego rodzicom niepozbawionym władzy rodzicielskiej osobistej styczności z dzieckiem. Zaspokojenie naturalnej i podstawowej potrzeby dziecka styczności z rodzicami stanowi element starań rodziców o sprawy dziecka, utrzymywanie więc osobistej styczności z dzieckiem warunkuje prawidłowość działań wychowawczych, jest niezbędne dla właściwego wykonywania władzy rodzicielskiej i stanowi jej składnik. Zdaniem Sądu Najwyższego, w czasie trwania władzy rodzicielskiej nie występuje odrębne od niej prawo do kontaktów osobistych, a zasada odrębności osobistej styczności od władzy rodzicielskiej dotyczy okresów przed jej powstaniem i po jej ustaniu.

Przedstawione poglądy judykatury, dotyczące sfery materialnej władzy rodzicielskiej, i wynikające z nich rozbieżności dotyczące pojmowania zakresu tej władzy, nie mogą mieć decydującego znaczenia dla rozstrzygnięcia kwestii o charakterze ściśle procesowym, regulowanej przepisami kodeksu postępowania cywilnego. Zgodnie z tymi przepisami, sąd w procesie rozpoznaje w składzie jednego sędziego i dwóch ławników sprawy z zakresu prawa pracy oraz sprawy ze

stosunków rodzinnych, z wyjątkiem spraw o alimenty. Inne sprawy rozpoznaje w składzie jednego sędziego, chyba że przepis szczególny stanowi inaczej (art. 47 § 1 i 3 k.p.c.). Zasada składu jednoosobowego, ugruntowana ustawą z dnia 1 marca 1996 r. o zmianie kodeksu postępowania cywilnego, rozporządzeń Prezydenta Rzeczypospolitej – prawo upadłościowe i prawo o postępowaniu układowym, kodeksu postępowania administracyjnego, ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 43, poz. 189), ma odpowiednie zastosowanie w postępowaniu nieprocesowym (art. 13 § 2 k.p.c.).

Artykuł 509 k.p.c., znowelizowany ustawą z dnia 15 marca 2007 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego, ustawy Kodeks postępowania karnego oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 112, poz. 766), stanowi, że sprawy o przysposobienie, o pozbawienie lub ograniczenie władzy rodzicielskiej w pierwszej instancji są rozpoznawane przez sąd w składzie jednego sędziego i dwóch ławników. Z tego przepisu wynika, że w postępowaniu nieprocesowym w sprawach ze stosunków pomiędzy rodzicami i dziećmi ustawodawca odstąpił od składu jednoosobowego na rzecz składu ławniczego. Unormowanie to ma jednak charakter wyjątkowy, a zatem nie może być interpretowane rozszerzająco; skład ławniczy jest więc właściwy tylko w sprawach o – *verba legis* – „pozbawienie lub ograniczenie władzy rodzicielskiej”. W związku z tym inne sprawy dotyczące władzy rodzicielskiej, np. sprawę o przywrócenie tej władzy, rozpoznaje jeden sędzia bez udziału ławników.

Artykuł 579 k.p.c., otwierający oddział 2 „Sprawy z zakresu stosunków między rodzicami a dziećmi”, ulokowany w rozdziale 2 „Inne sprawy rodzinne oraz sprawy opiekuńcze”, wyróżnia – jako odrębne w znaczeniu procesowym – sprawy o przyznanie, powierzenie, wykonywanie, ograniczenie, zawieszenie, pozbawienie i przywrócenie władzy rodzicielskiej, a także sprawy o zakazanie osobistej styczności z dzieckiem. Z tego przepisu wyraźnie wynika, że ustawodawca, systematyzując sprawy z zakresu prawa rodzinnego, opiekuńczego i kurateli rozpoznawane w postępowaniu nieprocesowym, oraz harmonizując ich podział z przepisami kodeksu rodzinnego i opiekuńczego (por. zwłaszcza art. 113 § 1), nadał sprawom o zakazanie osobistej styczności z dzieckiem – przez ich wyodrębnienie z ogółu spraw o ograniczenie władzy rodzicielskiej – samodzielny status procesowy.

Mając to na względzie, a także wyjątkowy charakter art. 509 k.p.c., należy zatem przyjąć, że sprawy o zakazanie osobistej styczności z dzieckiem,

nienależące w ujęciu procesowym do zakresu spraw o ograniczenie władzy rodzicielskiej, ani tym bardziej – co oczywiste – do zakresu spraw o pozbawienie tej władzy, są rozpoznawane w składzie jednego sędziego bez udziału ławników. Z kolei z wykładni logicznej wynika, że do spraw, o których mowa, należy zaliczyć także m.in. sprawy o uregulowanie kontaktów wnuków z dziadkami, gdyż w istocie rzeczy ich przedmiotem jest ograniczenie – dla dobra dziecka – osobistej styczności dzieci z rodzicami na rzecz umożliwienia osobistej styczności wnuków z dziadkami. W konsekwencji, sprawa o uregulowanie kontaktów dziecka z bliskimi, niebędąca w rozumieniu kodeksu postępowania cywilnego sprawą o ograniczenie władzy rodzicielskiej, podlega w postępowaniu przed sądem pierwszej instancji rozpoznaniu w składzie jednoosobowym.

Z tych względów podjęto uchwałę, jak na wstępie.